

Нада П. Тодоров
Универзитетски професор у пензији

Оља Р. Сокић
ОШ „Јован Јовановић Змај”
Сремска Каменица

УДК 371.3::811.163.41
791.52:371.686

Стручни рад
Примљен: 3. октобар 2017.
Прихваћен: 23. мај 2018.

ФИЛМ У ФУНКЦИЈИ БОГАЋЕЊА РЕЧНИКА УЧЕНИКА ОД ПРВОГ ДО ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Апстракт: Филму као естетском и комуниколошком медију треба посветити знатну пажњу, посебно када се примењује у оквирима корелацијско-интеграцијског система наставе. Вишедимензионалност филма омогућава његову широку примену и у настави српског језика, од граматике до лексике. У време поплаве медија, све веће алијенације на релацији друштво–породица, запажа се оскудност у речничком фонду ђака, који постаје богатији уколико схвате вредност лексике, семантике, „живо биће” језичких творевина.

У раду се презентују резултати анкете учитеља о коришћењу филма. Богаћење речника приказано је примерима часова на којима су примењени различити жанрови: анимирани, цртани и документарни филм. Помоћу савремених методичких приступа, од грозда, паукове мреже, мапе ума, дијаграма, дају се идеје за непосредну наставу.

Примена филма је и основа да ученици уоче његове жанровске разлике, естетске и комуниколошке карактеристике, креативно приступе филмској продукцији. Разговор о филму такође доприноси богаћењу речника јер активира пажњу ученика на уочавање интеракцијског односа између покрета, музике, речи, слике. Ови примери доказују да је и настава „жив организам”, да стално треба изналазити иновације које неће бити саме себи циљ, већ ће допринети уверењу да је знање језика велико човеково благо.

Кључне речи: филм, млађи разреди основне школе, лексика, семантика, методика.

УВОД

У времену убрзаног информационо-технолошког развоја, свакодневно богаћење речника ученика требало би да буде један од приоритетних задатака у настави, јер у разговорима са ученицима, њиховим писменим и домаћим задацима, уочавамо негативне промене које су изражене од лексичког фонда до синтаксичке структуре. Сврха овог рада није да се бави бројним узроцима ових промена, већ да пронађе неке од могућности богаћења речника, пре свега у разредној настави, која је фундаментална основа знања и умења.

Учитељи имају пресудан значај у примарној настави. Не треба понављати чињенице о томе какав је њихов положај: зна се добро да се од њих

многа више тражи него што им се пружа. То се односи и на стручна усмеравања и саветовања примерима из непосредне наставне праксе. Неки примери часова које приказујемо су мали прилог новим идејама у раду са ученицима од првог до четвртог разреда.

За лексику смо се определили из више разлога. Богатство речи утиче на мисаоне процесе, креативно мишљење, подстиче закључивање, проценивање, машту, итд.

Утицај контекста на значење речи ученици запажају на млађем школском узрасту. Ова чињеница је веома важна јер утиче на богаћење речника, посебно ако се оно пажљиво усмерава. Тешкоће у настави вокабулара су у директној вези са чињеницом да је лексичка семантика једна од најсложенијих области језичког изражавања. Разлози за то су у скривеној природи речничког система, мултидимензионалности лексичких и семантичких односа речи у речнику. Зато богаћење речника мора бити добро програмирано, систематично припремано. Потребно је да ученици уоче бројне варијације значења речи, да схвате да су мреже значења широке и разнолике. Значајно је да знања непосредно примењују и прошире вокабулар у свакодневној комуникацији. Треба обратити пажњу и на психофизиологију, што значи да сваки чин говора одређује трагове коришћења у можданом систему. Код ученика се постепено развијају способности за уочавање категоризације граматичких и других језичких норми.

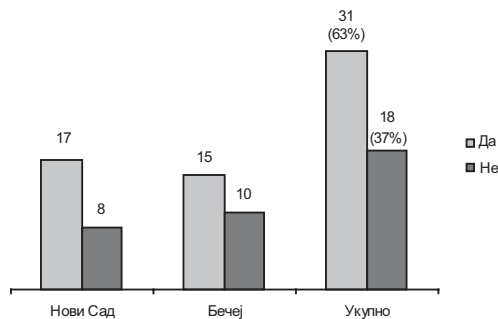
Избор филма такође није случајан. Позната је чињеница да човек слушајући запамти 15% информација, читајући 25%, а код аудио-визуелне комбинације 65%. Код деце се подаци разликују; она памте: 20% онога што слушају, 30% онога што виде, 50% онога што виде и чују, 70% онога што изговоре, 90% онога што изговоре и учине. На основу ових података јасно је због чега филм има посебан значај у настави. Визуелна динамичност филма, његов „живи језик” на фону комуникативног контекста, уочавање лексичког богатства, представљају добру мотивациону основу за учење. Филм, без обзира на жанр, утиче на памћење јер се уочавају визуелно-просторни односи, контрасти, узрочно-последични односи. Уводи се нови речник, побољшава квалитет учења, врши систематизација, уочава мрежа синтагматских и парадигматских односа. Он може бити добра основа за нове стратегије учења. Ово су само неке од предности филма у настави у ширем значењу речи. Међутим, веома је важно поћи од питања да ли се филм и колико користи у настави. Зато је урађено пилот истраживање.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И РАСПРАВА

Већина наших школа је опремљена компјутерима, што може знатно да осавремени наставу. Учитељи имају, на изглед, бројне могућности да одаберу различите филмске садржаје и непосредно их примене у настави. Међутим, не постоји институција, нити део институције која се систематски и свеобухватно бави медијском културом у настави, као што је то раније било у Србији, а и сада постоји у многим земљама у окружењу. Пошто је коришћење филмова препуштено учитељима, занимало нас је колико га они користе у настави српског језика и шта предлажу.

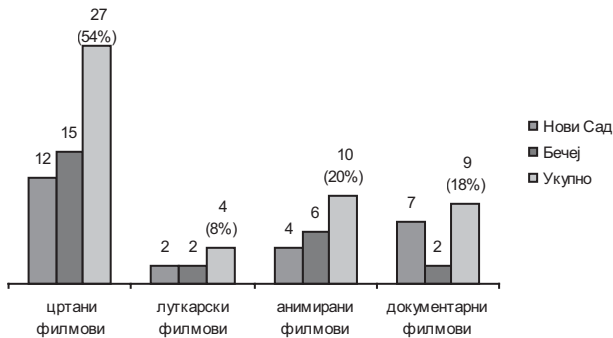
Узорак су сачињавали одговори двадесет и пет учитеља разредне наставе од првог до четвртог разреда из Новог Бечеја (ОШ „Јосиф Маринковић” и ОШ „Милоје Чиплић”) и исти број одговора учитеља из Новог Сада (ОШ „Јожеф Атила”, ОШ „Јован Јовановић Змај”, Сремска Каменица). Пошто нисмо очекивали знатније разлике у одговорима између ове две средине, у анализи података коришћен је проценат, а не статистичка обрада. Школе су у погледу техничко-технолошке опремљености сличне. Истраживање је спроведено почетком октобра 2015. године. У анонимној анкети је постављено седам питања комбинованог карактера (са дихотомним и вишеструким избором). Резултате истраживања приказујемо према редоследу постављених питања.

График 1. „Користите ли филмове у настави српског језика?” (дихотомно питање)

У графичком приказу дати су резултати по срединама и кумулативни резултати. Уочава се да нема великих разлика у одговорима између средина. Релативно висок проценат учитеља користи филмове, што је похвално с обзиром на његову образовну и васпитну вредност. Овакав резултат илустративно потврђује изречене констатације у уводу рада.

График 2. „Најчешће користите: а) цртане филмове, б) луткарске филмове, в) анимирани филмове, г) документарне филмове” (заокруживање једног одговора)

У наставној пракси појединих земаља предложен је следећи избор филмова: први разред – луткарски и цртани филм, други разред – кратка филмска прича са фабулом, главним и споредним ликовима, трећи разред – играни дечји филм и анимирани филм, а четврти разред – документарни филм (завичајне или еколошке тематике).

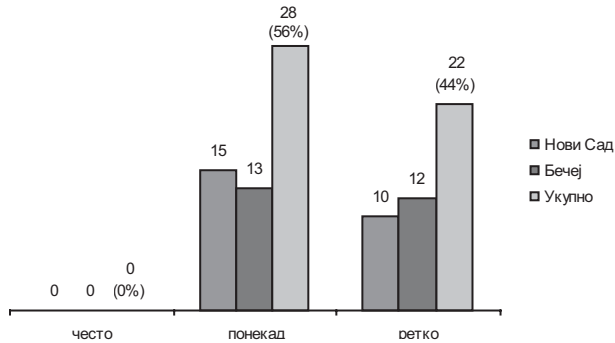
Када се говори о филму у настави српског језика, обично се мисли на филмске адаптације књижевних дела, што има оправдања у контексту естетике филма и онтолошког утемељења филма као уметности и медија. Овакви примери су погодни за анализу и са тачке англосаксонске традиције „теорије адаптације” и руске традиције „естетике екранизације”. Таква корелација омогућава праћење трансформације текста и језика применом методолошких образаца Јурија Лотмана. Међутим, они су добри за старији узраст ученика. За млађи школски узраст имамо веома слаб репертоар играних филмова и то је разлог зашто га нисмо ставили у упитник. Слична ситуација је и са избором луткарских и анимираних филмова, мада је ситуација ипак боља у односу на игране.

У неким државама, као што су Русија и Француска, постоје сајтови за преузимање филмова за наставу, за које претпостављамо да су под контролом научних и стручних институција јер је избор урађен по свим педагошко-психолошким критеријумима. У Русији за сваки наставни предмет постоји широк избор аудио-визуелних средстава које наставни кадар може да преузме. Наша ситуација је позната.

Претпоставка да ће учитељи најчешће заокружити цртани филм, јер је најближи ученицима, у потпуности се остварила. Очекивали смо већи проценат коришћења документарних филмова јер су они права ризница за наставу матерњег језика. На нашим сајтовима има изванредних филмова

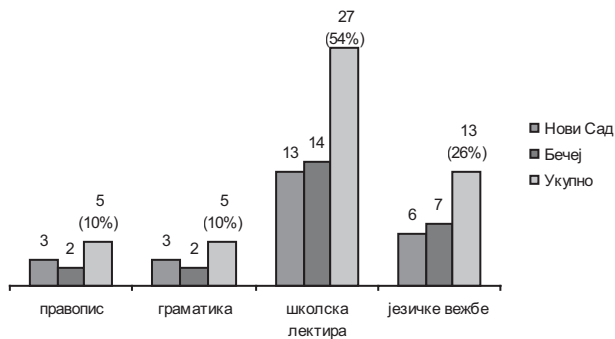
овог жанра, али је при избору важно имати у виду уметничку, васпитну и едукативну вредност.

График 3. „Филмове користите: често (два-три пута месечно), понекад (током два-три месеца), ретко (периодично, у зависности од услова).”

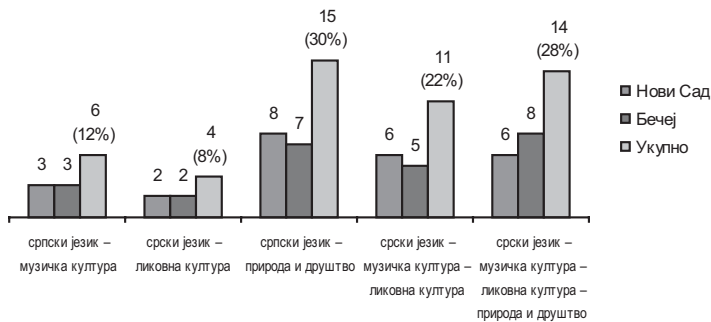
Резултати показују недовољну употребу филма. Овде је последица једна, а узрока може бити више. Претпостављамо да би благовремене припреме и едукација учитеља из области медијске културе, а посебно филмског стваралаштва, допринеле другачијим резултатима. Учителима је добро позната чињеница на који начин ученици доживљавају филмска остварења, да је већина филмова основа за примену бројних методичких варијетета. Ако се упореде резултати истраживања и сазнања о значају филмског стваралаштва, јасно је да треба нешто предузети. Изјава да је образовање основа развоја друштва празна је фраза уколико је не прате прави кораци.

График 4. „Филм користите у: а) правопису, б) граматички, в) школској лектури, г) језичким вежбама.”

Школска лектира је подручје које пружа широке могућности примене различитих система наставе (проблемски, истраживачки, аналитички, интеграцијски, експликацијски итд.), различитих метода и облика рада, јер свако књижевно дело чини посебан свет вредности. У читанкама од првог до четвртог разреда заступљене су бројне књижевне врсте, ученици постепено усвајају књижевнотеоријске појмове, откривају лепоту писане речи, упознају портрете ликова, уживају у лепоти пејсажа. Најлакше је повезати филм са овим делом наставе и зато су добијени овакви резултати.

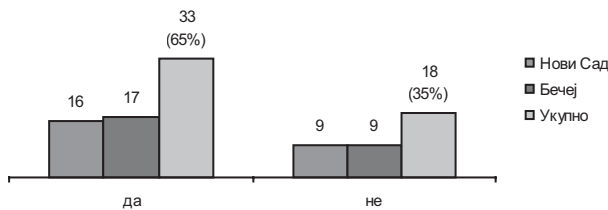
График 5. Питање о филму у склопу корелацијско-интеграцијског система наставе (заокруживање једног одговора).

Интердисциплинарно учење је блиско функционисању људског мозга и зато са применом такве наставе треба започети у раном детињству (Бенсон 2004) јер се ту граде темељи. Ниво интеграције наставних садржаја у пракси најчешће се темељи на моделу повезивања који се заснива на најједноставнијем облику (умрежавање садржаја два наставна предмета) и обично га примењује један учитељ. Корелацијско-интеграцијски систем богати рецепцију, подстиче машту, креативност, утиче на трајност знања, итд. Предмет Српски језик је посебно захвалан за корелацију и интеграцију јер обухвата више подручја, од уметничког до егзактног. У нашој пракси се најчешће врши корелација овог предмета са ликовним и музичким стваралаштвом зато што сва три обухватају уметничка подручја. Учитељ може најуспешније да планира међупредметне везе и могућност прожимања наставних садржаја јер зна потенцијале својих ученика, програме предмета, услове у којима ради и на основу свих тих показатеља може са успехом да планира рад. Филм се може повезивати и са другим предметима јер својим наративима, уметношћу, разноликошћу, пружа велике могућности. Ово се посебно односи на документарне филмове који могу бити изузетно креативна основа за рад и стваралаштво ученика. Касније ћемо приказати свеобухватну примену овог система наставе.

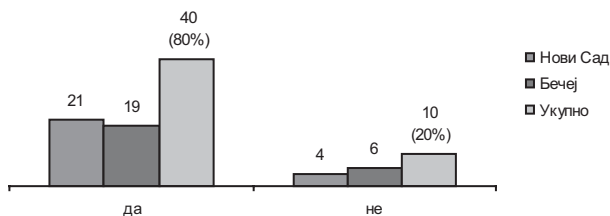
Резултати нашег истраживања показују најчешћу интеграцију и корелацију између природе и друштва и српског језика, јер су оба предмета извори бројних креативних могућности. Значајан је податак да учитељи филм користе у корелацији са свим предметима, што значи озбиљно припремање за наставу и уочавање да је филм пут ка знању, логичком закључивању и увиђању узрочно-последичних веза; да као сложена и богата творевина отвара могућност интердисциплинарног приступа.

График 6. „Сматрате ли да би предмет Медијска култура, који постоји у образовним системима многих земаља Европе, био користан за наше ученике?”

Подручје медијске културе је у сталним променама. Зато је веома важно да учитељ има одређене компетенције и знање да би медијске садржаје пренео ученицима; он је главни организатор, ментор, сарадник и носилац промена; најкомпетентнији је да оспособи ученике за вредновање филмских остварења, телевизијских и радио-емисија. Познавање теорије медија јесте важно, али без образовања за критички приступ, нема правог рада. Ученици треба критички да приступе филму, уоче његова изражајна средства и утврде му вредност. Зато је неопходно едуковати наставнике. Предмете на наставничким факултетима, као што су Медијска култура, Медијска педагогија, Методика наставе филма, Филмска култура, налазимо у образовним курикулумима неких земаља и зато би било вредно размотрити сврсисходност уношења тих предмета у нашу праксу.

График 7. „Да ли би стручно усавршавање, са примерима остварења добрих часова у примени филма у настави српског језика, и Вас подстакло да то наставно средство чешће примењујете?”

Овако висок проценат показује неопходност промене стратегије у делу стручног усавршавања. Европска асоцијација филмова за децу (Children's Film Association) подсећа колико је значајна продукција филмова за децу, које треба снимати из перспективе саме деце јер ће на тај начин она доживети своју катарзу, уронити у свет фантазије, помоћи себи у проналажењу излаза из некада за њих тешких животних ситуација. Идентификација са јунацима филма је веома честа код деце и зато овом сегменту стваралаштва треба посветити посебну пажњу. Одговори учитеља показују тачност наше констатације да би се појединим сегментима стручног усавршавања морало посветити више пажње, као и променама курикулума који не морају бити мењани само у периоду од једне до друге акредитације.

ФИЛМ И НОВЕ СТРАТЕГИЈЕ УЧЕЊА

Примена филма омогућује и нове стратегије учења. У науци се најчешће помињу когнитивне и метакогнитивне стратегије учења које подразумевају широка подручја. Најважније одлике когнитивне стратегије учења (асимилација нових информација, дуготрајно памћење, понављања, елаборације, критичко мишљење итд.), као и метакогнитивне (употреба одређених правила, принципа, самонадгледања, регулација планирања, итд) могу се веома добро применити у коришћењу филма. На часу се испољавају вештине за самостално учење, јер је ученик у могућности да проверава властито разумевање које је важно за асимилацију нових спознаја. Током реализације наставе уз примену филмова, чини нам се, најефикаснији је Колбов (1985) модел који се темељи на перцепцији и процесирању информација. Ученици могу перципирати информације користећи сопствена искуства, користећи апстрактне концептуализације, а информације процесирати активним експериментом, рефлексивном или промишљањем о информацији.

Колбов модел се одлично уклапа у стратегију богаћења речника уз помоћ филма, што ћемо видети на практичним примерима. Ипак, не треба изгубити из вида значајне чињенице на које, између осталих, указује и Снежана Мирков: „Само поучавање стратегијама није довољно за остваривање успеха. Неопходна је интеракција између стратегија и базичних знања, што значи да се успех не може приписати ни самим стратегијама ни самим основним знањима. Препоручује се и интерактивно и директно поучавање, а то значи да ученик сâм врши део контроле, али наставник, према потреби, појачава контролу, тако што иницијално представља стратегије, надгледа вежбање ученика и подстиче генерализацију стратегија” (Мирков 2005: 41).

У примени филма у настави српског језика когнитивне и метакогнитивне стратегије учења се не могу одвојити. Ученици откривају нешто ново, непоновљиво, могу да ефикасно организују своје време учења, схвате вредности тимског рада. На тај начин постепено остварују оно што је давно

изрекао познати немачки философ Лудвиг Фојербах: „Образовање треба да почне од самога себе”.

ФИЛМ И МЕТОДИЧКИ ПРИСТУПИ У НАСТАВИ

Познато је да се филмска култура стиче од најранијих дана. Није свеједно које ће филмове ученици гледати, ког жанра, каквог садржаја, јер њихов утицај може бити и на свесном и несвесном нивоу (на пример, деловање сублимационих порука појединих цртаних филмова). Са позитивним и негативним утицајима треба подједнако добро да су упознати и учитељи и породице.

Филм се може користити у целини или фрагментарно. Важно је остварити одређене методичке кораке које треба реализовати у припреми часа, а неопходне фазе рада су следеће:

- 1) гледање филма, избор дела који ће се анализирати;
- 2) избор лексичке грађе (појединачне речи, фразе, реченице, интонација) за методичку анализу и израду вежбе засноване на материјалу;
- 3) избор епизода за расправу и анализу;
- 4) утврђивање наставних метода рада;
- 5) анализа лексичке грађе, у зависности од језичког и културног садржаја, стилска значења речи, груписање речника тематски (географски називи, имена ликова, покућство, итд);
- 6) припрема коментара на одабраним лексичким јединицама;
- 7) припрема задатака, од образовних до функционалних.

У примерима који следе приказујемо конкретне методичке примере како је филм коришћен у настави од првог до четвртог разреда, у функцији богаћења речника. Напомињемо да су наставне јединице непосредно изведене у настави у ОШ „Јован Јовановић Змај” у Сремској Каменици.

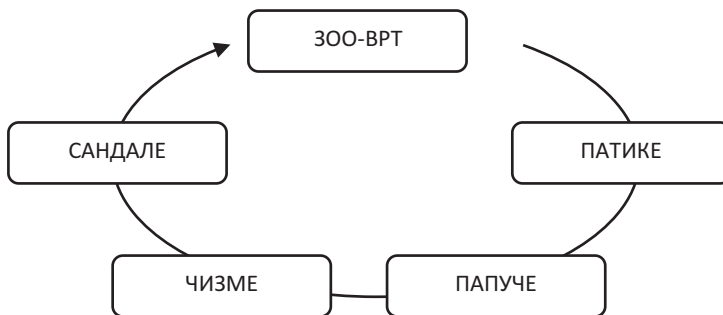
ПРВИ РАЗРЕД

Филмску културу у школи чине четири међусобно повезана подручја: педагошко, информатичко, комуниколошко и уметничко. Пошто се филмска продукција мења, потребно је пратити токове промена и правити добар избор филмова за наставу. За први разред смо планирали гледање луткарског филма. Међутим, избор филмова је веома ограничен и са вредносног аспекта доста дискутабилан. То је био разлог измене плана и одређења за популарну серију „Ципелићи” која је блиска дечијем сензибилитету. Ова серија, настала 1987. године у Великој Британији, своју популарност је доказала и

приказивањем у преко шездесет земаља. Џејмс Дрискол, аутор серије, сваки филм почиње обућаревим лупањем врата. Дигне се прашина са ципела, оне оживе, а затим јунаци – Ципелићи – пролазе кроз авантуре у замишљеном Ципелграду. Определили смо се за епизоду под називом „Пируета”. У њој Пируета чека госте и изводи своју балетску представу у којој и цвеће игра и расте. После дивне игре, концерта, главна јунакиња је своје пријатеље почастила у вили „Лабудово језеро” у којој је живела.

Након погледане епизоде, разговарали смо о утиску о филму, објаснили значење речи ‘пируета’ уз коришћење фотографије из једне балетске школе. Богаћење речника реализовали смо према следећем плану: *опис боја*: ципелића, цвећа, Пируете, куће „Лабудово језеро”; *опис облика*: колачића, цвећа, ципела, капа, очију; *опис музике*: лепа, пријатна, чаробна, заносна. Затим смо ученике поделили у четири групе које су имале три идентична задатка. Први је био да смисле наслов цртаног филма. Добили смо различите одговоре: „Град ципела”, „Смешне ципеле”, „Град малих ципела”, „Ципелићи воде Пируету до школе”. И у другом задатку, *Шта нам њоручују Ципелићи?*, добили смо различите одговоре: „Помози пријатељима”, „Помози другарима”, „Увек треба сарађивати”, „Другу треба помоћи и у добру и у злу”. Перцепција филма, уочавање његових моралних вредности, доживљај филма као естетског и као комуникацијског медија илустративно су дати кроз одговоре. Остварени су и значајни кораци у анализи филма: опажање, доживљавање и прихватање филмских и медијских елемената стваралаштва.

Ученици су врло успешно пронашли речи изведене од речи ‘ципела’: ципелар, ципелица, ципелетина, ципелчићи и правилно их употребили у реченицама. Онда су маштали да воде Ципелиће у зоолошки врт. Да би стигли до њега, Ципелићи морају решити неке препреке, а у томе треба сви да им помогну. Ставили смо следећи дијаграм и објаснили шта је прва препрека.

Ципелићима су замењене ципеле новим патикама. Ученици су решили прву препреку и дали им презиме Патикићи. Затим су решили другу препреку, у којој су Ципелићи добили папуче, и предложили да се презивају Папучићи. Када су добили чизме, ученици су предложили два презимена

– Чизмићи, Чизмаши. За последњу препреку, када су им дароване сандале, предложили су презимена Сандалићи и Сандаловићи.

Час је завршен занимљивом игром: променом наших презимена. Ово је био успешан час јер су ученици уживали у филму, стварању нових речи, вођењу Ципелића до ЗОО-врта, игри са презименима. Ученици овог узраста могу да уочавају језичке варијетете; решења налазе у свом природном осећању за језик и његове промене. Такмичарски дух и жеља да се одговори и нађе решење пратили су цео ток часа.

ДРУГИ РАЗРЕД

Ученицима другог разреда приказан је, након уводног дела часа, шестоминутни аматерски филм из серије „Опстанак”. Садржај је веома једноставан: прво долази до сукоба између пуме и медведа, а затим пума напада мало мече које покушава на различите начине да се избави. Оно на крају то успева, мајка се нежно брине о њему, а завршне сцене приказују игру два мечета. Иако у техничком погледу филм има недостатака, он има интересантну фабулу, диван пејсаж, племените поруке, показује лепоту живљења и мајчинске љубави. Са ученицима је вођен разговор о филму, импресијама о фабули, музици, опису животиња, лепоти боја, а на хамеру су писане најважније поруке до којих су ученици дошли („Љубав све побеђује”, „Природа крије многе тајне”, „Између родитеља и деце мора владати љубав”, „Природа је извор лепоте”, „Животиње имају тајновит живот”, „Природу треба волети и чувати”). Након тога су подељени наставни листићи са три задатка, са циљем да ученици индивидуално богате свој речник.

Први задатак је био да дају назив филму. Очекивано је било да ће одговори бити слични, што се и потврдило, али и да ће се открити креативност појединих ученика. Издвајамо занимљиве одговоре за први задатак, *Смисли и напиши наслов филма*: „Медвед и пума” (6), „Живот медведа и пуме”, „Мали меда уплашен с пумом”, „Мали медвед и пума”, „Мече и пума”, „Мало мече и крволочна пума”, „Пума и уплашено мече”, „Преживљавање у природи” (3), „Живот животиња” (2), итд. Ученици су написали једноставне наслове, усклађене са фабулом.

Други задатак је био да ученици смисле и напишу имена јунака филма: маме медведице, малог мечета, мама пуме и мале пуме. Наводимо неке занимљиве ученичке одговоре:

– Мама медведица се назива: Бела (2 ученика), Маша, Мими, Меца, Лина, Теди, Врући, Ивана, Жућка, Шуша, Мира, Буца, Теа, Шушгалица, Мика, Мили, Ана, Меденица, Штитница.

– Мало мече се назива: Лаки, Сима (2), Мики, Трба, Слашка, Брунда, Бамбо, Неца, Дејв, Чупко, Мица, Белка, Теди (3), Меца, Чупко, Слаткиш, Анђела, Мечић.

– Мама пума се назива: Жућка, Лила, Кики, Флека (2), Мрвица, Жута, Цицика, Данијела, Светлица, Лила, Мари, Драгана, Флекица (3), Леки, Анђела, Туфница.

– Мала пума се назива: Лила (3), Мрвица, Флекица (3), Пумица (2), Мили, Нинца, Божица, Мици, Жућа (2), Слаткиш, Леси, Пупи, Жућка.

На основу ових речи може се донети више закључака: 1) ученици имају дивних идеја, стварају *оригиналне речи* које су у функцији значења текста (Штитница, Шушталица); 2) део речи бирају од *власитијих имена* из своје непосредне околине; 3) део је *стираној њорекла* настао под утицајем енглеског језика, односно филмова које деца гледају у раном детињству и оне постају део њиховог свакодневног вокабулара.

Пошто је један од мотива у филму прича о љубави, трећи задатак је био да ученици напишу што више речи изведених од именице ‘љубав’. Број именица је варирао, али је веома значајно да су се држали корена речи. Наводимо најчешће одговоре: љубити, Љубица, Љуба, Љубан, љубавник, љубависати, Љубиша, љубавници, љубавни. Иако се у индивидуалним одговорима ученика налази од једне до више речи, може се констатовати да су њима написани појмови апсолутно јасни. Управо на овим примерима учача се оно што је Толстој рекао да је реч скоро увек готова кад је готов појам.

У завршном делу часа заједнички је састављена једноставна мапа ума, која је послужила као основа за говорну вежбу. Подсетили смо се уводног дела часа, порука и саставили следећу мапу, помоћу које смо повезали садржину приказаног филма, поруке до којих су ученици дошли и проширили је због свеобухватности материје.

Мапа ума је моћно графичко средство које обезбеђује универзални кључ за ослобађање потенцијала мозга. пружа прилику да се побољша коор-

динација руке и ока, да се развију и усаврше визуелне способности. Употре-

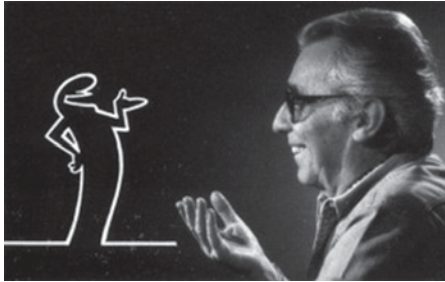
бом умних мапа постиже се развој креативног мишљења, повећава мотивација и концентрација, остварује се лични ментални потенцијал, учи се лакше и са уживањем. Цртање мапе ума је за ученике био веома креативан рад и они су сами давали идеје за њен изглед, укључујући и боје.

Током часа ученици су показали велико интересовање за филм, за њих је то био диван доживљај, посебно зато што им је садржина блиска. На основу анализе часа, може се закључити да филм може бити изванредно наставно средство који богати дечје доживљаје, подстиче машту, доприноси умном развоју, шири видике, богати перцепцију и лексику. Оваква сазнања добили смо и у раду са ученицима трећег разреда.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

Ученицима трећег разреда приказан је култни анимирани филм „Линеја” („La Linea”) италијанског редитеља Освалда Кавандолија (1920–2007). Иако су филмови настали још 1969. године, сматрали смо да они, својом занимљивошћу, експресивношћу и правом уметничком чаролијом, могу бити занимљиви и за данашње ученике. Редитељева прича је увек имала исти образац: главни јунак би на почетку поздравио свог аутора, шетао по главној линији, а затим наилазио на препреку, а љутио би се све док аутор не би нацртао решење. Читав филм је заснован на варијацијама линије. Аутор је у својој поетици дао ближе одређење свог јунака: „...И тако из апсолутне жеље за експресивном синтезом, из једне линије се родио протагониста, Мр Линеа. Насмејан и наиван, збуњен и забринут, тужан, а најчешће љут, Мр Линеа неуморно иде танком и вијугавом стазом” (Ružić 1983). Главни јунак и аутор филма су у пријатељским односима јер је редитељ увек ту да помогне јунаку, разуме га и нађе решење. Крај сваког филма обележава нестанак линије. Касније је ова серија добила нову одредницу – музику „Бајум-бадум”, а аутор је јунака назвао Луј. Серија има 225 епизода. Ми смо се определили за једну у којој јунак има проблема са бициклом (у одељку Литература наведен је сајт).

Слика 1. Фотографија редитеља са својим јунаком

Након одгледаног филма, ученике смо поделили у четири групе хетерогеног састава, изједначене према педагошким параметрима. Све групе су имале идентичне задатке. Први је био да опишу доживљај филма. Добили смо следеће одговоре:

- а) „Нама се филм свиђа зато што је смешан, забаван, маштовит, интересантан, збуњен.”
- б) „Филм нам се свидео јер је човек који је цртао увек цртао линије.”
- в) „Нама је филм био леп јер је смешан и занимљив.”
- г) „Нама је овај филм смешан, занимљив, леп. Он нам је забаван и испуњава нас срећом.”

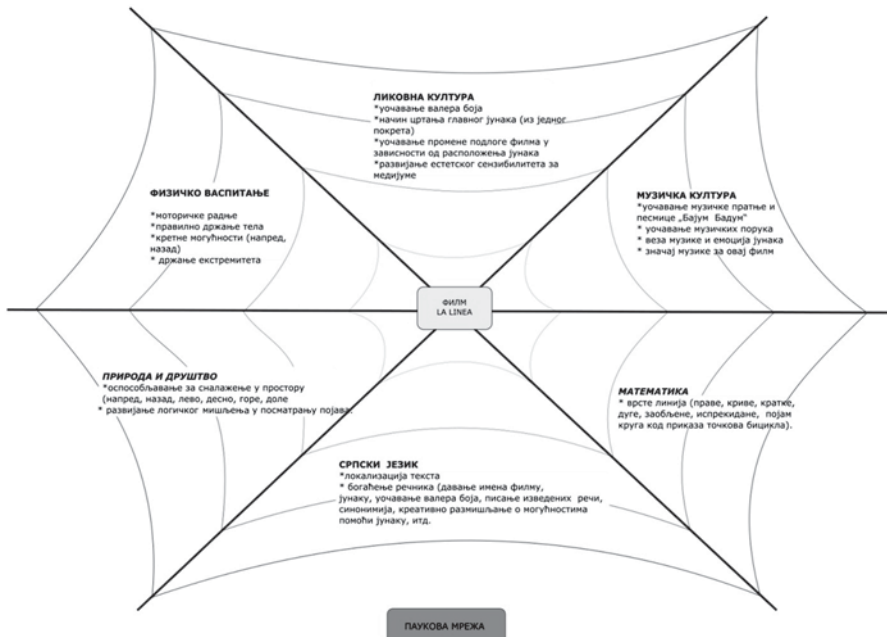
И у овом нашем примеру потврђена је истина да уметничке вредности живе и после времена у коме су настале. Ученици су запазили најважније особине овог малог ремек-дела. Задавање имена јунаку био је други задатак, а добили смо следеће одговоре:

- а) Смотанко,
- б) Мали заповедник,
- в) Смотанко,
- г) Трапавко.

Уочљиво је да се емотивни утисак о јунаку одразио на оригинална лексичка решења, јер она одговарају карактерним особинама. Иако у две групе постоје идентични називи, није било преузимања идеје јер су радили самостално, трудећи се да смисле најбоље решење. У циљу богаћења речника, дат је трећи задатак – да из речи 'линија' изведу нове. Нисмо могли очекивати много одговора због природе речи и њених облика. Ученици су написали реч у множини и њен деминутив, уочавајући разлике у значењу. У четвртм задатку су именицу 'линија' написали у три реченице. Одговори су најчешће дати у корелацији са наставом математике („Три линије се секу”; „Ја цртам линију”; „Иван црта праве линије”; „Ја цртам помоћу линија”, итд.).

ЛИНИЈА У ОКВИРУ КОРЕЛАЦИЈСКО-ИНТЕГРАЦИЈСКОГ СИСТЕМА НАСТАВЕ

Да добар филм може бити одлична основа за примену интеграцијско-корелацијског система наставе, показује „Линија”. Корелацију смо представили у облику паукове мреже јер су везе међу предметима танане, богате и разноврсне. Заједничком корелацијом допире се до „духовног етимона” дела, како је то рекао Лео Шпицер. На основу доње мреже уочава се о чему је са ученицима вођен разговор, повезано је шест предмета и откривен плуралитет значења речи *линија*.

Овакав начин повезивања градива повећава мотивацију и побуђује интересовање ученика који постају веома креативни, увиђају повезаност различитих садржаја и предмета, везу између хуманистичких, друштвених и природних наука. Схватили су да линија има бројна значења, да зависи од ситуације, од контекста, и то је веома важан елеменат за богаћење речника. Учитељ је на оваквом часу више партнер у откривању интеграције и корелације.

На крају часа анализиран је још једном крај филма и групама је остављена могућност да се ставе у улогу цртача, замене редитеља и дају предлог како би помогли своме јунаку, који се нашао на крају пута и не зна шта да уради. Свака група је добила различит задатак. Наводимо питања и одговоре ученика:

- а) *Како бисте њомоли јунаку да му се њокварио бицикл?*
„Ставили бисмо му нови точак, гурали бисмо га, нацртали бисмо му нови бицикл...”
- б) *Како бисте њомоли јунаку да се изубио?*
„Нацртали бисмо му мапу, дали компас и маховину, одредили путоказ.”
- в) *Како бисте њомоли јунаку да њожури?*
„Нацртали бисмо му пумпу за бицикл, резервну гуму, дали телефон и ауто.”
- г) *Како бисте њомоли јунаку да се њовредио?*
„Нацртали бисмо му хитну помоћ, доктора, ауто...”

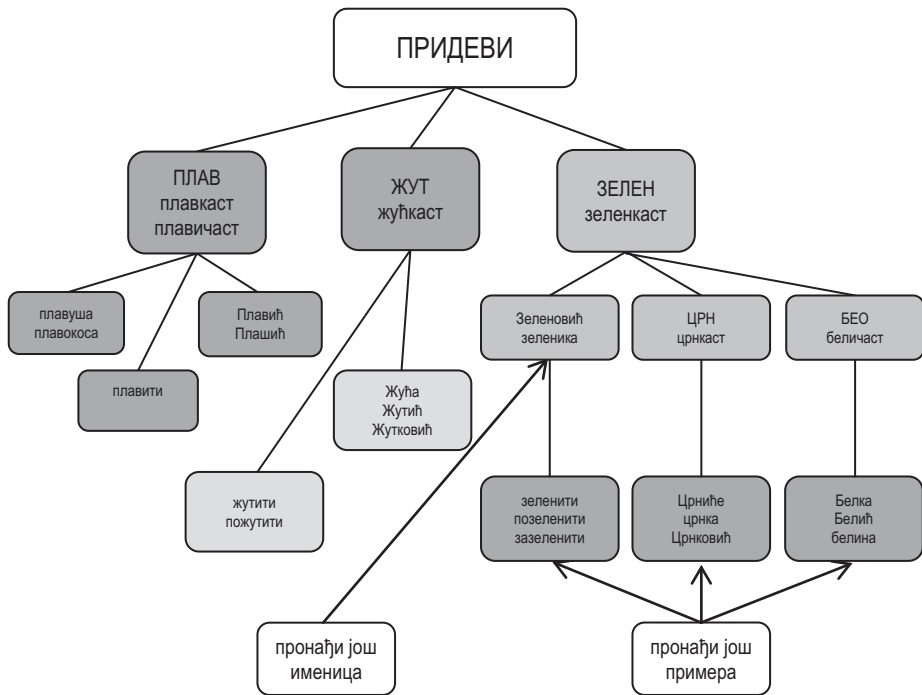
Ученици су показали дубоко саосећање и спремност да помогну, што указује на који начин су доживели филм. „Линија” је био занимљив филм, открио је богатство филмског језика и необичну причу, а ученици су се дивили аутору филма који је стварао јунака филма и причу пред њиховим очима. Каснијом провером и причом о Смотанку и Трапавку уверили смо се да је интеграција и корелација допринела бољем памћењу, већем интересовању и подстицају да ученици самостално напишу и нацртају део епизоде из овог филма и нацртају плакат.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

За наставну јединицу „Понављање придева” припремили смо изванредан документарно-природњачки филм „Река живота – Дунав”, аутора мр Оливера Фојкара. То је суптилна прича о лепоти Дунава у Војводини. Мајсторским снимањем дочарана је флора, фауна, споменици културе, уз читање изванредног текста. Пошто смо проверили утиске о филму, најавили смо циљ часа – да кроз понављање придева богатимо наш речник. Запазили смо које боје преовлађују у филму. Ученици су поновили одлике придева, а затим смо још једном погледали инсерт у коме се виде различити тонови плаве боје.

Ученици су решавали прво питање са наставног листића. Од придева плав, бео, жут, црн и зелен требало је да изведу нове придеве. Већина је написала скоро идентичне одговоре: плавичаст, плавкаст, беличаст, зеленкаст, итд. Након тога су закључили да једна реч може бити основа за грађење нове.

Одговори ученика унесени су у грозд, а затим су ученици закључили да се од придева могу извести и именице и глаголи. На тај начин формиране су породице речи. Иако се према наставном програму породице речи касније уче, добро је да ученици схвате флексибилност лексике, њене могућности, семантику речи.

Овакав час сигурно богати речник ученика, филм је изванредна основа за уочавање нијанси, богатства боја у природи. Истовремено се повезује природно јединство свакодневне комуникације са граматичким облицима. Ученици откривају и животворност граматике, подстиче се њихова креативност јер се језичке појаве не посматрају изоловано.

Развија се језичка свест и језичко мишљење ученика, свесно се проширује богатство српског језика, развија логичко мишљење, усваја стандардни књижевни језик.

ЗАКЉУЧАК

Филм има велики утицај на децу и зато је неопходно, током школовања, развијати критички однос према овом медијском жанру. Због саме чињенице да је близак ученицима, важно га је користити у настави других предмета. Ученици стварају сопствена искуства, уочавају природне и логичке везе, примењују знање на смислен начин. То подразумева озбиљну наставничку припрему, али и широке методичке могућности јер филм има широки спектар аудио-визуелних вредности; у настави српског језика може се користити као основа за писмене и говорне вежбе, у оквиру богаћења речника, за граматичке и стилистичке анализе, за компарације књижевних и филмских

остварења у оквиру исте теме, за књижевну анализу (индивидуализација лика, мотивација, идејни слој, итд).

У млађим разредима основне школе стварају се темељи културе изражавања. Развијање комуникацијске способности и језичке оспособљености треба да постане основа наставе српског језика. Без доброг знања језика не може се замислити успешно напредовање у другим предметима и подручјима.

Примена филма би била знатно олакшана ако би неки стручни тим изабрао филмске продукције и предложио их за све предмете. На тај начин би и настава одговорила времену и новим стратегијама учења.

ЛИТЕРАТУРА

Мирков (2005): Снежана Мирков, Улога метакогнитивних процеса у развијању стратегија учења, *Зборник Института за педагошка истраживања*, XXXVII/1, Београд, 28–44.

Бенсон (2004): Т. R. Benson, *Integrated Teaching Units*. <http://www.pbs.org/teachers/earlychildhood/articles/integratedunits.html>. Преузето 15.11.2016.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Анимирани филмови Освалда Кавандолија
www.salonstripaskc.rs/index.php/sr/.../83, приступљено 12.11.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=U5ctsUew6lg>, приступљено 1.10.2015.

„Ципелићи” (6. епизода: „Пируета”)

<https://www.youtube.com/watch?v=RFUj18a67p4>, приступљено 11.10.2016.

„Опстанак” (Lion Quickest Kill: Lioness wakes up from sleep and makes a Kill, Wildlife Safari TV), <https://www.yoytybe.com/watch?v=O6AeenXZ4ok>, приступљено 1.10.2015.

„Река живота” – документарно-природњачки филм аутора Оливера Фојкара <https://www.youtube.com/watch?v=xfCldivgdfg>, приступљено 2.10.2015.

Nada P. Todorov

Retired university teacher

Olja R. Sokić

Primary school “Jovan Jovanović Zmaj”

Sremska Kamenica

USING FILM AS A WAY OF IMPROVING VOCABULARY IN LOWER PRIMARY GRADES

Summary: Film is an aesthetic and communication media to which a considerable attention should be given, especially when applied in integration teaching approach. Multidimensional character of film allows its wide application in teaching Serbian language, from grammar to lexis. In the time of the expansion of media and growing social alienation, students’ vocabulary is shrinking. However, if they become aware of the value of lexical and semantic knowledge, their language can become richer.

This paper presents the results of a survey conducted with class teachers on the usage of film. We have given some recommendations for improving students’ vocabulary by using different film genres in teaching: animated films, documentaries and cartoons. We have offered the examples of methodological approaches that can be used in teaching: cluster diagram, spider web diagram and mind map.

Using film in teaching is also an opportunity for students to learn about different genres, their aesthetic and communicational features and to be able to have a creative approach to the analysis. Discussions about films also contribute to expanding students’ vocabulary because it makes them establish a relationship between movement, music, words and images. These examples prove that teaching language is a “living organism” which requires constant innovations in order to enlighten students about the true value of the knowledge of language.

Key words: film, lower primary grades, lexis, semantics, didactics.